

se giblje, opazuje z onim izbirčnim očesom, katero pušča na stran to, kar vidi vsakdo, in izbira one napol prikrite tajne, ki jih zapazi le dušeslovec, kateri išče zunaj sebe tega, kar ima sam v duši. Zato pa slika in opisuje vse bolj od strani, riše v refleksih, pripoveduje v odmevih. To je ona rafinirana manira, katera mika pri modernih. Cankarjeva snov se giblje mnogokrat v tistih paradoksih, kateri so sami v sebi prazni, a se slišijo blagoglasno in vzbujajo na prvi híp dojem nečesa modrega, n. pr.: „Resnično življenje je umetnost, in umetnost je nijansa. Vsakdanost s svojimi kričičimi, zlaganimi barvami ne trpi nijans in ubija umetnost . . .“ (Str. 5.) Dà: nijansa, — to je pravo ime tej moderni umetnosti. Moderni nam slikajo, a ne z barvami, ne s črtami in sencami, ampak samo — z nijansami. Ne veš, kaj je; ne razumeš, kaj misli pisatelj doseči, ko pripoveduje o sebi, o drugih, o družbi. Kaj jasnega sploh ne smeš iskati, kaj določnega ne smeš pričakovati. Same nijanse, same prelivajoče se oblike, kakor megle, kakor odsvit nočnih lučic v motni vodi . . .

Ne rečemo, da bi se tudi v takem slogu ne mogla razviti posebna vrsta umetnosti. Da, še celo vabljava, mikavna, misteriozno duhovita utegne biti taka umetnost. A človeški duh, ki je čuten samo v svojih nižjih lastnostih, in hoče z umom prodreti skozi to meglenost, mora tudi tu najti nekaj stalnega, gotovega, vsaj v motnih obrisih. In tudi pri Cankarju najdemo nekaj takega, a to nas ne zadovoljuje, ampak nam je odurno.

Kaj najdemo pri Cankarju?

Mi najdemo pri njem samo duše, ki gredó nizdoli, neprestano v nižavo. Navzgor pri njem ne vodi nobena steza. Njegove nijanse padajo, njegove megle legajo vedno niže, in pod njimi je močvirje.

„Ob zori“ je naslovil Cankar svojo zbirko. A to je zora meglâ, skozi katero nikdar ne prodere nebeški žarek. To je ona težka, moreča, mrzla zora, v kateri se svita le toliko, da spoznamo puščavo okoli sebe. Puščavo, jesen in mrličje. V uvodni črtici je Cankar sam označil to zoro: To je zora po prečuti in izgubljeni noči, zora, ob kateri ljudje ne vstajajo k veselemu delu, ampak izmučeni, obupani padajo na mučno ležišče. Po taki noči ob svitu jutranje zore, pripoveduje Cankar: „Stali smo na cesti, strah in žalost v očeh. Takrat je prišla mimo dolga vrsta mož v umazanih, obnošenih oblekah. Obrazi koščeni, temni in samozavestni, rokê težke in žuljave . . . Šli so na delo. Stopali so mimo nas molčé, s krepkimi, trdimi koraki. Nihče izmed njih se

ni zmenil za nas; le sključen, bradat stavec z zgrbljenim, usnjatim obrazom se je ozrl na nas z neskončno zaničljivim pogledom, pljunil je v stran ter šel po svoji poti za drugimi . . . Nismo imeli toliko poguma, da bi se spogledali in da bi si segli v rokê ob slovesu. Sram nas je bilo in čutili smo se neizmerno osmešene.“ (Str. 7.)

Kritika tega starca je tudi naša kritika o družbi, katere nijanse tako rad popisuje Cankar. To so ljudje kateri tavajo brez načrta in smotra po svetu, ki se zavedajo le semtertja, kako silno so daleč od pravih ciljev življenja.

Same — „odložene suknje“. To se pravi: Niti odloženih suknj več ne najdemo, ker so ravno — odložene. Svoje moralno in estetično stališče je Cankar ožigosal takole: „Poslal sem k vragu svojo trdno in odkritosrčno prepričanje. Vse filozofe in vse proroke in vse svoje lastne težko priborjene nazore sem poslal k vragu. Najstarejše in najbolj oglodane suknje so me radostile najbolj in imele so naslajši parfum. Tako sem grešil veselo in brezskrbno in nisem čutil nobenega kesanja. Kar sem čutil, je bilo vse nekaj bolj grenkega in bolestnega. Zavedal sem se, da sem odložil svoje stare suknje prezgodaj in da stojim zdaj nag sredi mraza in zime. Kar visi zdaj na meni, je pajčevina brez vrednosti; vem drugače in sem prepričan, da je moja pajčevina moderna in da se ne spodobi nositi med ljudmi obrabljenih suknj; ali gorka ni. In tiste stare suknje so bile gorke; človek se je čutil v njih varnega in imel ni nobenih žalostnih misli . . .“ (Str. 85.)

Žalostne misli v resnici navdajajo človeka, ko vidi Cankarjeve bolehné, od strasti izpité prikazni, zavite v moralno pajčevino najslabše kakovosti. Semtertja jo je Cankar spredel z ono fineso, katera je lastna pajčevini, a ostala je vendar pajčevina. In to je žalostno, kajti Cankar bi lahko kaj boljšega ustvarjal, kakor pajčevino.

Dr. E. L.

HRVAŠKA.

KNJIGE „HRVATSKEGA PEDAGOŠKO-KNJIZEVNEGA ZBORA“ ZA L. 1902.

Pred kratkim je razposlal „Pedagoški zbor“ svojim članom knjige za leto 1092. Člani so prejeli poleg knjige „Hrvatski školski muzej“, omenjene na strani 310, za 2 K še sledeče tri knjige:

Bog svojih ne ostavlja. Povjesna pripovijetka za mladež. Napisao Ivan Devčić.

(Sa 16 slika. — 80, str. 165. Ta marljivi hrvaški pisatelj je napisal lepo zgodovinsko povest za mladež, katera ji bode izvestno hitro osvojila mlada srca. Na zrinjski grad Novi-grad v Bihački krajini je prišel l. 1549. za kastelana vitez Mihael Deli-Todor, slaven junak. Bil je zelo plemenit gospod, kateri je imel ravno tako dobro in pobožno ženo in dva bistra otroka Jurija in Rožico. Ker so Turki tačas večkrat vznemirjali hrvaške gradove, je imel vitez Mihael dosti posla. V grajski ječi je bil z drugimi zaprt tudi mlad turški suženj Ahmet Kulenović, kateri se je otrokoma, ko sta ga obiskovala, tako prikupil, da sta prosila očeta, naj ga pusti na svobodo, da se vrne k svoji stari mami. Oče je to tudi storil, a mladi Turek je slovesno obljubil, da bode hvaležen za to plemenito delo. Kmalu potem so turški roparji vjeli otroka, katera sta bila na izprehodu in ju odpeljali k begu Malkoviću v Kamengradu. Beg, ki ni imel otrok, je Jurija in Rožico lepo sprejel in ni se jima pri njem slabo godilo. Le vzdihovala sta po svojih stariših in čez tri leta se jima je posrečilo, da sta s pomočjo Ahmetovo pobegnili in se zopet povrnila k svojim starišem. Tako je Ahmet povrnil, kar sta mu otroka dobrega storila.

Povest bode mladina rada in s pridom čitala. Malo čudno je, da so vse osebe v povesti dobre in plemenite, izvzemši ona dva roparja, o katerih se pa mnogo ne govori. Prav zato je celo dejanje precej neverjetno. Neverjetno je, da hodita otroka sama v ječo in na izprehod, ko je bilo vendar vedno pričakovati turških roparjev. Za deklici Velipčiča, kateri je pal v boju, je napravila gospa Jerolima „opravice crne boje. A moraju biti, jer Zorica in Kalina žale za ocem svojim“. Črna boja ni povsod med Hrvati znamenje žalosti, pa je še bolj neverjetno, ko malo dalje čitamo, da sta ti dve deklici „otišle za ovcama“. Neverjetno je, da niso hrvaški junaki iz Cazina spremili otrok domov, nego ju pustili brez vsakega vodnika, tako da sta se v gozdu izgubila. Ni hrvaško povedano: „ne leži mi mnogo do njega“ (str. 78.), „nogostup“ (str. 103. steza) i. t. d. Omenil sem tu nekatere malenkosti, katere pa ne jemljejo povesti vrednosti, saj bo blažila in zabavala mlada srca, in to je pisatelj pred vsem hotel.

Školska stega. Napisao J. Böhm. Preveo Simeon Končar. — 80 — str. 126. Ta knjižica je namenjena učiteljem in govori o šolski disciplini. Razdeljena je na tri dele; v prvem se govori o bitnosti in namenu šolske discipline, v drugem o njenih sredstvih, a v

tretjem o njenih metodah. Učitelji se bodejo z njo dobro okoristili.

Pedagogijska enciklopedija. Uredjuju Stjepan Basariček i Tomislav Ivkanec. Knjiga I. zv. VIII., str. 449—512. — To delo, pri katerem sodelujejo mnogi veščaki, lepo napreduje, a v tem zvezku (od „Herbart Ivan Fridrik“ — „Individualnost“) sta opisana bolj podrobno Ivan Herbart in Ivan Gotfried Herder. Posebno bode zanimal opis, kako se je šolstvo razvijalo v civilni hrvaški in v vojni krajini. Zgodovina bode sčasoma odkrila še marsikatero zanimive podatke, vendar je že tu kratek opis hrvaškega šolstva od najstarejših časov do l. 1888. Da se je počelo šolstvo na Hrvaškem šele v novejšem času razvijati, izpričuje to, da je bilo l. 1835. na Hrvaškem in v Slavoniji samo 18 ljudskih šol, razen onih po mestih. Malo čudno zvenijo besede, da je Rim „uvijek težio za tim, da imade što veću vlast nad svijetom.“ Janko Barle.

LUŽIŠKO - SRBSKA.

Lužica. Měšačnik za zabawu a powučenje. 1902. Ph. Dr. Ernst Muka, Mikławś Andricki, redaktoraj. 21. lětnik. Budyšin. — „Lužica“ je edini leposlovni in znanstveni list Lužiških Srbov, ki so najmanjša vejica na slovanskem deblu. (Kakor pravi „Lužica“ v 2. številki letošnjega letnika, je vseh Lužiških Srbov vkup 116.811. Lanski letnik „Lužice“ sem pazljivo prečital in četudi se ne more za vse objavljene spise vzeti takšno merilo, s kakršnim se merijo in ocenjajo časopisi drugih večjih narodov, vendar se mora priznati, da sta urednika in da so pisatelji tudi za lanski letnik storili, kolikor so po svojih močeh mogli. Lanski letnik podaja na 92 straneh najboljše umotvore lužiško-srbske poezije in proze. Največ pesmi (liričnih, balad in romanc) je objavil pesnik Jakob Čišinski (župnik Bart v Radebergu). Čišinski je vobče najboljši lužiško-srbski pesnik. „Wybudžeće něhdy knježer nad srbskej rěču a literaturu“ (Vi bode te nekđaj gospodar srbskega jezika in slovstva), tako je pred 27 leti Čišinskemu rekel prebuditelj Lužiških Srbov, Jan Ernst Smolef. In to prerokovanje se je izpolnilo. G. Čišinski je stvoril pesniški jezik Srbov, odkril njegovo bogastvo in milobo. Kakor pravi umetnik, s tako lahkoto poje lahke, nežne romance, grške kancone — in balade, polne domišljije. V njegovih sonetih bravec občuduje čistost in melodičnost verzov. Najbolje se ta pesnikova nadarjenost kaže v